

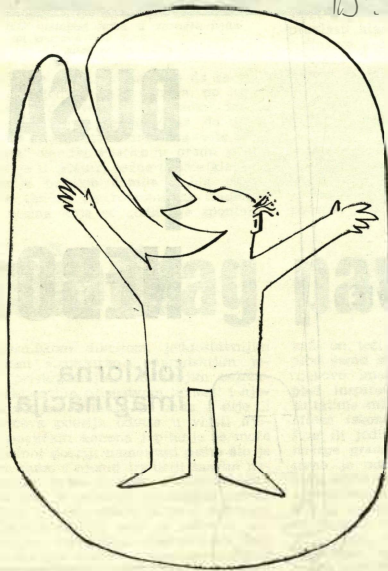
Kada se pre tri godine pojavila prva knjiga pesama mladog pesnika Vite Markovića, budna novinska kritika i profesionalni recenzenti po mnogobrojnim našim književnim časopisima nisu često stigli ni da zabeleže njenu pojavu, da nagoveste ili ocene ličnost pesnika, da ukažu ili predkažu dalji njegov put, i da se nisu našla dva ili tri njegova prijatelja, koji su u izvesnom ličnom tonu, oslanjajući se na primamljiva zajednička sećanja i beležeći te podatke s više misli na sebe nego na pesnika, napisali da je vidljiv uticaj Vaska Pope i da, u jednoj pozdravnoj dobrodošlici, u toj knjizi ipak ima nešto od poezije — ta knjiga i ta pojava pesnika ostale bi za širu književnu javnost stvarno nezapažene, potpuno zanemarene, jer se one kratke notice i beleške u kojima je bilo reči o epigonstvu, mraku, nekakvom krležavom govoru i sumnjivom oslanjanju na izvore narodnog melosa ne mogu uzimati ni pravedno, ni ozbiljno. Do pojave svoje prve knjige pesama jedva poznat, neiskusn da bi bio vešt u snalaženju kroz mnoge književno-čaršijske igre, pošten da bi se oslanjao na drugearske preporuke, Vito Marković nije se pobrinuo da obezbedi reklamni put svojoj knjizi objavljeno je dalje od centra u kojem živi i u kojem se sve pretaje, u Novom Sadu, u izdavačkoj kući kojoj je predstojala likvidacija; nije bilo nijednog rećka najave i, po svojoj prilici, nije bila podeljena drugovima i poklonjena kritičarima u još svežem, neosušenom štamparskom slogu. Otada je pesnik Vito Marković objavio toliko pesama u *Delu*, *Pojljima*, *Odjeku*, *Vidicima* da bi se od njih mogla sastaviti cela jedna nova zbirka, ništa manja ako ne i veća od prve, ali se o njemu počelo najviše doznavati sa stubaca visokotiražne večernje štampe na kojima se pominjao kao izuzetan estradni pesnik zapaljivog glasa, sažičanih i butalovnih izjava na skupovima književnika i čak zapaženi učesnik u nekim drugim, sportskim, egzibicijama pesnika i glumaca.

Prva Markovićeve zbirke pesama *Panika tela* pojavila se u vreme izuzetnog, neprikosnovenog i dominantnog kulta poezije Branka Miljkovića, u vreme kada se najviše pisalo i raspravljalo o misiji pesme, o svesti u pesmi, o svesti pesme, o jakim rečima koje smrtno ubijaju i ubijajući otvaraju vrata slave, o filozofskoj podlozi koju poezija treba i mora da ima, o sistemu ideja koje pesnik pokušava dosledno da izgrađuje i razvija. S druge strane, rveliko je trajala i poezija izvesnih čistih sumova, blagosti polegih trava, nemira nečujnih dahova vetra i, na nov način, začinjala se jedna vrsta glasnijeg otpora toj tačnoj slogovnoj metodi, koji je sada dobijao napadačke razmere silinom govorenog oduška na sve što je odavno postalo statika i njansa u statici. Poezija Vite Markovića donosila je nešto neobično: zaslajala su prividenja, oživeo je čar bajalica, rasprostrle se vradžbine na sve strane, lutale prikaze i gomilale se nakaze, zagrele posvohice, počela jedna sveopšta panika tela i mozga, straha i lukavstva, lov je postao neudomica a san prevlara, poterama kraja nije bilo, prolazili su kukci i vojnici, sve se pretvaralo jedno u drugo, u nepreglednom nizu koji je više naginjao krugu nego spirali, „nutrinski“ se osećalo i znalo da je čovekova zapetka od iskonske okrenuta nepravdi i zlu i da madijska preplitanja u dnu čovekovog temelja znače samo vizionarsku nadoknadu za uzaludnosti i promašaje. Onu sanjarsku snagu u narodnoj poeziji, sa starijim mitovima i legendama, s čudesima koja se u snu naziru i prizivaju, s neverovatnim ličnostima koje se u spasu priželjkaju i u opasnosti slute, Vito Marković učinio je spasarački prisutnom u svojoj poeziji i podario joj drukčije, silom fantazije i poetskog sna stvarane nove žar-ptice i zađeje, svetlucave noćnice i gadne gmazove.

Oslanjajući se na narodni duh, Vito Marković u svojoj poeziji ne pesaže za spolnim obeležjima opisa ljudi ili običaja, ne govori o nacionalnim elementima iz predstava prostora narodnog življenja koje se često uzimaju za suštinski odliku naroda, ne ulazi u anegdoteke duhovitosti koje znaju za blesak prodornosti ali i za varljivu sjaj površnih uopštavanja. Za Vito Markovića narodni duh, pojam narodnosti, vezanosti za tie jeste, pre svega, način shvatanja stvari, dublji pogled u mutnine kazivanja i nadanja i prisustvo stravične istorije koja se, zato što je bila takva: borilačka, ukleta, izukrštana verama i nacijama, sva od nada i čekanja, ukazala puteve snovima i vizijama kod onih stvaralačkih priroda koje se, idući čisto za nadahnućem, kreću po jednoj liniji pravog spontanog stvaranja što im omogućuje da, posebnom vrstom dera i moćima predviđanja, budu pravi deo iskonskog narodnog nezadovoljstva sa postojećim i vere u ono što mora da dođe. U tom smislu njemu nisu strana shvatanja Bjelinskog o problemu narodnosti, ili Šaldina, u kojima narodnost nije mrtvilo, prošlost, preživelost, nego život i savremenost, sa razpoznavanjem vrлина naroda, sa potrebom i da mu se, srdžbom i ljutnjom, ognjem i gnevom, strahom i kaznom. Zato je on, prisutan u svojoj poeziji kao čovek stvaralac, tražio i uspostavljao tajne veze i niti sa narodnim stvaralaštvom; tražeći svoju skladnost i neravnine u jednoj vrsti katarzne ispostave, on je raspolutio i sebe kao ličnost

ISKONSKE I MADIJSKE ZAPEVKE

vasilije kalezić

poezija vite markovića

tako da ga vidimo kao modernog tragaoca apsurdnog i uzaludnog, i kao narodnog rapsoda koji peva i priča o stvarima tajanstvenim, nedokučivim, zloslutnim i prokletim iz sastava narodne pesme. U poeziji Vite Markovića pesnik nije distancirano odvojen, skriven ili samo podrazumevan, nego svuda prisutan kao potomak iskonskih nezadovoljnika koji njime i kroz njega govore o sudbinskim pitanjima iz svoga života, kojima zna da iz glave „progovori nož“ i koji se, iako izgubljeni i često za sveb nestali, ponovo u sebi otkrivaju, „u sebi nestalom“, da kad se u dubinama bića sve slegne, opet počnu da žive u jednom ditirambskom slavju: „Meni se živi, meni se mašta“, i da zaprete neodređenom, ali prisutnom snagom: „Niko ne zna naposle šta ja sebi donosim“. Smeštenom u okvirima koji ga prostorno i vremenski donekle određuju:

Meni moja sestra bila kiša
Bio vetar brat
Meni moja majka bila reka
Bio otac tat

pesniku je postalo jasno da se nad njegovom glavom svod „rasklopio“, da mu se nebo otvorilo i „kazalo“ i da se „crna ptica obistinila“, pored ostalog, verovatno i onim što je svestan:

Noć me ruši s čela
Dan me zida s leđa

Krvlju lištem mnogo
Život daje malo

Suviše je želja
Premalo je snage

i što je od pamtiveka iskrplo pred čovekom kao prepreka i kao inspiracija, kao podstreok, osuda, nemoć i ekspanzija prikrivenih sila:

Neko meni smeta
Svojim postojanjem.

Taj „neko“ što mu smeta, to „nešto“ što mu glavu otima i vuče ga napolje, ta nazizled sublimirana neodređenost, sve je to u njegovoj poeziji postalo, u masi bedemske blokade, stvarno zagrađivanje vidika i stvarna smetnja za uzlete. Ali, utoliko će više, iz unutrašnjeg besa i nagomilane snage, buknuti i odjeknuti revolt, zatalesati se serije napada i poći u svet silne optužbe koje nisu nikakav deo nekakvih kosmičkih obračuna, već prkos i pobuna na red stvari u tom životu što ga čovek mučno i neodvojivo živi na majci zemlji. Kao i izvorna narodna pesma, poezija Vite Markovića je lična bogatih i dekorativnih fraza, u svojoj optužbi i grču ne traži slik za jače isticanje podudarnosti,

povodom Pope može misliti o pesniku kao putu u sintezu, u uopštavanje, sa odlikama izraza koje se sastoje u jasnijoj sažetosti, sa prisutnim racionalnim kombinacijama i priliko većim rasporedom pojedinosti, — dotle je Marković pesnik romantičarski raspoložen, spontan, nekontrolišan, sa najvećom potrebom da govori, da kuka i proklinje, da se rasprostire u neodgled, da opirno kazuje i razvlači, da stenje iznutra, bez sazimanja i škrtošti u izrazima. U poeziji sva tri pesnika oseća se jako izražen polemiki dijalog sa ljudima i svuda u njoj ima dodira sa mnogim životnim podacima oko sebe, sam dok Nastasijević u trpljenju pati, ne veruje, čuti u dobroti koja mu se čini dovoljna za sebe, odvojen od sveta i zatvoren konciznim vibracijama jezika i misli, i dok Popa, u jednoj vrsti fine i intelektualizovane agresivnosti, mnoge stvari negira, opire im se, tražeći izlaz za smisao i akciju i u patriotskoj inspiraciji kroz istorijske naslage, — Vito Marković kune, ječi i leleće, i protiv sebe koliko i protiv sveta, uranja u tle sa otvoreno napadačkim pozicijama i iz jedne usamljeničke busije, bogatije leksički ogradene, šalje ubojne strele na sve strane, sa jedinim osloncem koji se samo u njemu nalazi.

Poezija Vite Markovića nastala posle zbirke *Panika tela* savršenija je u izrazu, ponekad sa više artističkih elemenata u sazvučijama aliteracija i asonancija, izrazitija u tretiranju pesme kao „gospodariće sveta“, naglašena u jednom vidu robustnog nezadovoljstva sa stvarima i ljudima oko sebe. U prvoj knjizi pesama bilo je opirnosti i razvucenosti, ali je to bilo i deo pesničke spontanosti, poezija je bila spas od muke, vera, simbol otpora, ali nije izdignuta do meditativnih želja za gospodarenjem i modernih traganja za njenim smislom; u prvoj knjizi, to je bila „nebesnica“ bliska Lazi Kostiću, u nekim poslednjim pesmama, to je pomodno varirane intelektualističkih razmera i izvestan egocentrizam sa svojim imenom i prezimenom u njoj. Od onog otpora i želje za saosećanjem iz prve knjige:

Drage moje ljudine
Kome da se obratim

koji su saopšteni jednim toplim, ljudskim tonom i iz kojeg se jasno vidi cena i poštovanje ljudskih napora, došlo se do ironijskog prizvuka o „bogovima“ i do bednika koji se jedva miču:

Gle ga ljudić
Napunto prostor.

Kao da je nestalo one divne sposobnosti čuđenja i očekivanja, i kao da se sve pretvorilo u mržnju i osvetu.

U novim pesmama Vite Markovića ima, međutim, toliko silne poetske snage, sa akcentima vijonovskih zaveštavanja i bodlerovskih molepstvija sotonji, koji su u oblicima narodnih, usvojenih i izgrađenih, kazivanja do te mere izoštrani da su postali pravi i logičan nastavak najboljih pesama iz *Panika tela*, ima u njihovoj snazi novih, zaista madijskih, kao bajka ispletelnih, čudesnih priča, i stvarnih i simboličkih (*Tragedija*, *Pejzaž pada*). Ima, dalje, tako poremećenih i u svom nahrenom odnosu maštovitost sanjalačkih i neobičnih vizija o mesecu, nebu i suncu:

Snim ja sunce
U tucu se mota
Tica leti
Odnese mi sunce.

U ovo vreme tolikih pesničkih obećanja i programa, ima jedna *Poruka* Vite Markovića, sva istinita od humanosti i teška od mudre ljudske patnje, da se ne može čitati bez duboke nostalgije i bez svesti o tome ko smo i šta smo:

Jedno novo stoleće
Teretno od zata
Uz ruku će ti stat
Al niko te neće zvat
Jer mrtav češ bit.

U celini, u najboljim svojim odlikama, poezija Vite Markovića ima nešto od patiniranog, starinskog jeke kroz neizmerna prostranstva, ima stravu u produženim samoglasničkim odjekivanjima koja ulaze u sluh više slučenjem nego govorenjem, i ako ta poezija danas nalazi na razumevanju u takovanim estradnim nastupima pesnika, koja je zaista tako malo „estradna“, to znači da s njome sadejstvuju slušaoci na liniji istovetnosti sa izvornim narodnim melosom, sa osobenostima narodnog duha koji zna za prolektva i kajanja, za čovekove razdrtosti i nezadovoljstva, za muku teškog života i humane vizije novih svetlosti. Posmatran sa predstavnicima svoje generacije danas, u ovo vreme kada se od poezije više zahteva cizeljerstvo, tobožnja mislenost, kosmička pobuna, i kada se još uvek neguje tih, meka, sa senkama polegite trave, poezija, Vito Marković stoji usamljeno vezan za korenske osnove narodnog stvaranja, kojima je, zatvaljujući obilju svoga dara i jačini individualnosti, zasao duboko u tie iz kojeg je ponikao i kojem je dao, sa doživljenim oblicima misterije i madijskih raspredanja, nekoliko samosvojnih poetskih nanosa iz domena iskonskog nezadovoljstva i čovečne tragike.